

Jan Žižka a Tábor

Jitka Vandrovcová, Lenka Vandrovcová

Žižkovo náměstí

Název náměstí – Původně se hlavní táborské náměstí označovalo jednoduše náměstí nebo rínek. V roce 1878 byl schválen oficiální název Hlavní náměstí, který vydržel až do vzniku republiky. Odpoledne 5. 11. 1918 obyvatelé Tábora přivítali na nádraží delegaci Československé národní rady, která se vracela ze Ženevy, kde jednala s Edvardem Benešem. Po odjezdu Karla Kramáře, Jaroslava Klofáče, Františka Staňka, Gustava Habrmana ad. se přihlížející dav odebral na Hlavní náměstí, kde se shromáždil kolem pomníku Jana Žižky. Zde ještě naposledy promluvil starosta JUDr. Josef Kos, který na památku této události přejmenoval Hlavní náměstí na náměstí Československé republiky. Úředně bylo toto pojmenování „na věčné časy“ schváleno na zasedání obecního zastupitelstva 25. 11. 1918. O necelých sedm let později, 22. 5. 1925, zastupitelé schválili pojmenování nových ulic a náměstí a zároveň přejmenování náměstí Republiky na Žižkovo, aby důstojně uctili památku velkého vojevůdce a „zakladatele“ husitské obce. Do této doby neslo Žižkovo jméno pouze malé prostranství před společenským domem Střelnice, které velikosti jeho osobnosti jednoduše nedostačovalo.¹

S myšlenkou výstavby **pomníku Jana Žižky** přišla Občanská beseda roku 1870. Její nápad posvětilo i pražské místodržitelství (1871), které zároveň povolilo provádění peněžních sbírek v kraji táborském, budějovickém, pražském, časlavském a chrudimském. Zřejmě nedlouho poté se začalo s výběrem umělce, který by pomník vytvořil. Tehdejší poslanec za Táborský kraj Miroslav Tyrš doporučoval Bohuslava Schnircha, který vytvořil dle Tyršova ideového návrhu tři modely Žižkova pomníku. Schnirch zakázku neobdržel, jedním z důvodů byla výše pořizovací ceny pomníku, která překračovala rozpočet Občanské besedy v hodnotě 4 728 zlatých. Schnirchův kolega z pražské Umělecké besedy Josef Václav Myslbek předložil Táborským rozpočet, který neměl přesáhnout 4 000 zl. Po dalším jednání došlo 20. srpna 1874 k podpisu prozatímní smlouvy a 9. září definitivní smlouvy, která stanovila konečnou cenu pomníku na 4 000 zl.² a dokončení pomníku do června 1876. Myslbekův model, který konzultoval podle přání Občanské besedy s Františkem Palackým, se ale Táborským nelíbil. Model vystavený v zasedací síni radnice (podzim 1874) zobrazoval Žižku jako vítěze s obnaženou hlavou ověncenou vavřínovým věncem, v pravici třímajícího palcát, oděného v polském kroji. Ani model z jara 1875 se nesetkal s velkým nadšením. Až třetí Myslbekův model z konce roku 1876 vyhověl všem stranám. Díky tomu v lednu 1877 putoval sádrový model do slévárny. V předchozím období však slévárna Josefa Benkeho zkrachovala a tak se místem odlití Myslbekovy sochy stala slévárna Františka Grünna ve Vršovicích. I

¹ Státní okresní archiv (dále jen SOkA) Tábor, fond Archiv města (dále jen AM) Tábor, inv. č. 1307, karton 299, fol. 440–441, fond Městský národní výbor (dále jen MNV) Tábor, inv. č. 419, Pamětní kniha města Tábora 1922–1967, s. 73, dostupná z <https://digi.ceskearchivy.cz/1401/70> (cit. 13. 2. 2024); *Slavné chvíle*, Tábor, roč. 52, č. 45, 8. 11. 1918, s. 3; *Nové pojmenování ulic v Táboře*, Tábor, roč. 59, č. 21, 22. 5. 1922, s. 4.

² Myslbek měl získat 1 500 zl., smíchovská slévárna Josef Benke 1 200 zl. a kameník Tomáš Šídlo 1 300 zl.

s podstavcem byly komplikace. Podstavec ve tvaru komolého jehlanu podle projektu architektů Jana Zeyera a Antonína Wiehla měl vytvořit tábořský kameník Tomáš Šídlo, ale ten se přestěhoval do Prahy. Zakázka mu byla odňata a předána kameníkovi Janu Burianovi. Táborští v tomto mezidobí vyřešili i umístění Žižkovy sochy. Původně se uvažovalo o vztyčení pomníku mimo Tábor, ale nakonec získal čestné místo v srdci Starého Města na dnešním Žižkově náměstí.³

Slavnostní odhalení pomníku proběhlo ve dnech 25. a 26. srpna 1877. V sobotu se hráli táborští ochotníci v městském divadle Jeřábkovu *Veselo* a o 9. hodině večer prošel městem lampionový a pochodňový průvod. Do nedělního rána město probudila hudba a výstřely z hmoždířů v 5 hodin. Po 9. hodině se začal shromažďovat průvod, který tvořilo na 140 spolků, v místech dnešního Husova náměstí, aby se v 10 hodin odebral na hlavní tábořské náměstí (dnes Žižkovo). Slavnostnímu aktu přihlíželo na 10 000 osob. Pomník s Žižkovou sochou v nadživotní velikosti (280 cm) na čtyři metry vysokém žulovém podstavci ozdobilo 40 věnců. Hlavním řečníkem slavnostní události byl městský tajemník Karel Mlynář. Na závěr pronesl: „*Nuže strhněte roušku, která halí rekovnou tu postavu, ulitou dle podání staré pravdy na památku časnou – sejměte závoj, kterýž halí bohatýra, jehož slavné jméno a skutkové vryty jsou do paměti lidstva na věky!*“⁴ Naneštěstí se Mlynářovi podařilo „roušku“ poodhrnout jen z přední části. Po delším snažení nakonec přihlízející uzřeli „bohatýra“ Žižku v celé jeho podobě. Slavnost pokračovala na Lužnickém (Suchomelově) ostrově a zakončil ji večerní ples v městském divadle.

Výsledná vizuální podoba Žižky vznikla společným dílem Josefa Václava Myslbeka a Františka Palackého, který vycházel z díla luteránského kazatele Zachariase Theobalda o husitských válkách z roku 1610. Jan Žižka byl podle něj „*postavy nevysoké, ale složitě a silné, tváře kulaté, plecí a prsou mohutných; nos prý měl orličí, ústa dosti hrubá, bradu vždy holenou s temnohnědými vousy na způsob někdy Poláků, oděv a kroj vůbec polský!*“⁵ Místní týdeník Tábor zveřejnil u příležitosti odhalení Žižkova pomníku tento popis: „*Hlava má ráz český, za pokrývku má „poděbradku“, v tváři jeví se výraz mužnosti a statečnosti, pravá ruka drží, jakoby k boji vyzývajíc, zdvižený palcát, jen že poněkud mdle, pod řasnatým, až na zem splývajícím pláštěm, jenž celé tělo, jež poněkud mohlo býti zdviženější, halí, viděti jest kroj polský, levá ruka přiložena k meči, jenž po boku visí, drží v ruce ne zcela svinutý pergamen.*“⁶

„Nepovedeným“ odhalením vojevůdcovy sochy ale problémy kolem pomníku neskončily. Již 9. července 1878 se Žižka začal naklánět.⁷ Nedlouho poté došlo ke snesení sochy, která byla dle soudu Bohuslava Schnircha a kovolitce Václava Maška, které město oslovilo, nepoužitelná. Socha nebyla věrnou kopií originálu a opětné sestavení sochy by

³ Jindřich VYBÍRAL, *Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech v období historismu*, Praha 1999, s. 149–151.

⁴ *Slavnostní odhalení pomníku Žižkova v Táboře 25. a 26. srpna*, Tábor, roč. 14, č. 35, 1. 9. 1877, s. 3.

⁵ Z. VYBÍRAL, *Jan Žižka*, s. 143.

⁶ Tamtéž.

⁷ Na nekvalitní práci slévače Grünna, kterého si Beseda prosadila i přes Myslbekův odpor, upozornila i Umělecká beseda, která dokonce nedoporučila sochu osadit. Odlitek (slitina antimonu a zinku) nesl viditelné chyby, které vznikly při špatném technickém postupu odlévání, a nijak nebyla zabezpečena jeho stabilita. Povrch sochy byl opatřen bronzovým nátěrem, který neměl takové vlastnosti a trvanlivost jako bronz aplikovaný chemickou cestou. Už při osazování pomníku Žižkovi upadla pravá ruka s palcátem.

ničemu neprospělo. Schirch s Maškem doporučili nového Žižku vysochat do hořického pískovce a opravit podstavec, který dle jejich názoru rovněž nebyl dobře proveden a ještě z nevhodného materiálu (skvrnitá žula se značně hrubým zrnem). Torzo Myslbekovi sochy se dostalo do tábořského muzea. V současnosti se nachází v expozici *Husité* ve Staré radnici.

Město opět požádalo Myslbeka, aby se zhostil i druhé Žižkovy sochy, ale umělec zakázku nepřijal. Proto město zadalo práci na pomníku sochaři Antonínu Wildovi. Ten stačil slepit pouze Myslbekův sádrový model Žižky, podle kterého byla socha odlita, a pak zemřel (1883). Radní se opět obrátili na Uměleckou besedu, aby jim doporučila vhodné umělce, které by mohli oslovit. Na seznamu se objevila jména Čapka, Myslbeka, Seelinga, Seidana, Schnircha, Strachovského a Šimka. Porota obdržela čtyři koncepty, z nichž do užšího výběru postoupili Antonín Wagner a Josef Strachovský, který zakázku získal. Podle jeho návrhu Žižku vysochali bratři Rudolf a Jaroslav Ducháčkové⁸ z hořického pískovce. Zajímavostí nového pomníku podle Tomkova ideového námětu je dubový pařez, který upomíná na pověst o Žižkově narození a úmrtí. Podle nich k obojímu došlo pod dubem. K znovuodhalení Žižkova pomníku došlo v neděli 26. října 1884 komorním způsobem bez větší slavnosti za přítomnosti Josefa Strachovského. Zhotovení 2,8 m vysoké sochy o hmotnosti 2,3 t vyšlo na 2 250 zl.⁹

Současná podoba pomníku dokládá obě odhalení Žižkovy sochy. Na žulovém podstavci se nachází kromě dvanácti medailonů s místy a daty Žižkových vítězných bitev¹⁰ nápis „Zakladateli Táboru, vítěznému obhájci národa na památku postavili vděční potomci L. P. MDCCCLXXVII“.¹¹ Součástí Žižkovy pískovcové sochy je i podstavec, do nějž je vyryto: „Invence a model Jos. Strachovského léta Páně 1884 v Praze“ a „Z kamene provedli bratři Ducháčkové v Praze“.

Bankovky

- Žižkovo náměstí se dostalo v roce 1958 na bankovku o hodnotě 25 Kčs¹², z druhé strany byl vyobrazen Jan Žižka s páskou přes pravé oko. Bankovka byla dílem malíře a grafika Karla Svolinského, který byl vybrán jako tvůrce bankovky v hodnotě 25 Kčs komisí ministerstva kultury. Svolinský byl vynikající grafik, dle jeho návrhu se realizovala státočka v hodnotě 20 Kčs, připravil i návrh státočky v hodnotě 50 Kčs

⁸ Pocházeli z Podhorního Újezdu u Hořic, kde vystudovali proslulou kamenosochařskou školu. Společně založili ve Vršovicích firmu na zpracování kamene. S Josefem Strachovským spolupracovali např. na pomníku bratranců Veverkových v Pardubicích (1883). Vladislava HOLZAPFELOVÁ, *Funerální umění na vybraných pražských hřbitovech 1850–1950*, disertační práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2016, s. 71–72.

⁹ SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1246, karton 137, fol. 123–166, karton 138, fol. 469–695; fond Měšťanská beseda; Petra ŠIMÁNKOVÁ, *Metamorfózy Jana Žižky z Trocnova v českém umění 2. poloviny 19. století*, diplomová práce, Filosofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2016, s. 46–61, 72–78; Národní památkový ústav, Památkový katalog, dostupný z <https://www.pamatkovykatalog.cz/pomnik-jana-zizky-z-trocnova-19196383> (cit. 14. 2. 2024).

¹⁰ Vyšehrad 1419, Sudoměř 1420, Benešov 1420, Poříčí 1420, Vítkov-Žižkov 1420, Bor 1420, Litoměřice 1421, Žatec 1421, Německý Brod 1422, Hořice 1423, Hradec Králové 1423, Malešov 1424.

¹¹ Autorem textu byl František Palacký.

¹² Tato nominální hodnota bankovek nebyla dle generálního ředitele Státní banky československé Jaroslava Kabeše populární. Tvořila cca 3% z celkového oběhu bankovek v roce 1957. Generální ředitel Kabeš dokonce navrhl, aby byla tato bankovka nahrazena za bankovku v hodnotě 20 Kčs. Jiří ŠOUŠA – Jaroslav ŠŮLA, *Peníze v proměnách moderní doby. Tvorba československých bankovek v letech 1945–1989*, Praha-Pelhřimov 2006, s. 91.

(nerealizována) a stokorunovou bankovku, která nebyla emitována (vydána). Návrhy měl předložit do 31. prosince 1956. Motivy na bankovkách se měly přidržet dosavadní tematiky (husitství), stejně tak i barva (modrá) s tou výjimkou, že umělec si mohl zvolit odstín.¹³ Do oběhu se nová bankovka dostala 1. prosince 1958 a druhá emise 2. května 1962 (na bankovce je vročení 1961). Platilo se s ní až do 31. prosince 1971. V roce 1971 tuto oblíbenou bankovku nahradila dvacetikoruna s Žižkovou hlavičkou. První emise bankovky z roku 1958 byla jako poslední z bankovek vydána s původním malým státním znakem ČSR. Na druhé emisi z roku 1961 byl již nový státní znak socialistické republiky ve tvaru pavězy.¹⁴ Antonín Zápotocký se vyjádřil o podobě husitského vojevůdce takto: „Žižka nemá důstojný ráz (jako tulák).“¹⁵ Komise, která schvalovala návrhy bankovek (10, 25, 50 a 100) se o Svobinského práci vyjadřovala velmi pochvalně, uspěl nejlépe ze všech čtyř autorů. „Umělecky zvláště působivý a pojetím nový je líc bankovky s výraznou, pathetickou hlavou Žižkovou a husitskými zbraněmi, symbolizujícími husitské hnutí.“¹⁶

- Táborský opukový znak a dvacetikoruna – nejstarší plastické vyobrazení Jana Žižky se dostalo roku 1971 na dvacetikorunu, respektive pouze hlavička Jana Žižky, jejíž originál je uložen ve sbírce Národního muzea, v současnosti v jedné ze stálých expozic. Z druhé strany dvacetikoruny grafik Karel Hruška použil motiv Žižky v Jenském kodexu. V lednu 1968 se ministerstvo financí a Státní banka československá dohodli na doplnění čs. peněžní soustavy o bankovku v hodnotě 500 Kčs a nahrazení bankovky v hodnotě 25 Kčs bankovkou v hodnotě 20 Kčs. Nová dvacetikoruna měla odrážet téma husitství jako lidového hnutí a pokrokovou tradici. Na líci bankovky se počítalo s vyobrazením Jana Žižky nebo Prokopa Velikého a na rubu s Tábořem popřípadě jiným tématem souvisejícím s motivem na líci (dobový motiv husitského revolučního hnutí). Bankovka měla převzít modrou barvu své předchůdkyně dvaceti pěti koruny. Text na bankovce byl český. V prosinci 1968 byla vyhlášena veřejná anonymní soutěž na bankovku v hodnotě 20 Kčs s termínem odevzdání do 3. 6. 1969. Zúčastnilo se jí 24 výtvarníků. Komise udělila pouze 3. cenu návrhu Jana Černého. Návrhy byly sice kvalitní, ale neuspokojivé. Druhá etapa soutěže, do níž byly vyzváni akademičtí malíři a grafici Jiří Rathauský (účast odvolal), Ivan Strnad a Jan Černý (slovenští umělci účast odmítli), měla uzávěrku 15. října 1969. Obeslali ji i nevyzvaní umělci, Jiří Salajka, Karel Hruška a Bedřich Lipenský. Dne 30. října 1969 porota vyhodnotila jako realizovatelný návrh Karla Hrušky. Dvacetikoruna se do oběhu dostala 1. dubna 1971 (na bankovce je vročení 1970), v platnosti vydržela do 30. června 1991.¹⁷

¹³ Tamtéž, s. 81, 82, 92.

¹⁴ Tamtéž, s. 95, 322.

¹⁵ Tamtéž, s. 92.

¹⁶ Tamtéž, s. 90.

¹⁷ Tamtéž, s. 171, 177–180, 314, 315, 322.

Žižkovy síně v Městském muzeu

Městské muzeum v Táboře datuje svůj počátek na konec roku 1878, ale trvalo téměř šest let, než si ho mohla poprvé prohlédnout veřejnost. Expozice sestávala z různých předmětů historicko-národopisného charakteru. V následujících letech přibily památky rodin tábořských nebo přírodovědné oddělení. Až v roce 1908 byla zpřístupněna specializovaná Husova síň a zbrojnice, která se nacházela v 1. patře Staré radnice. Můžeme ji považovat za první Žižkovu síň, jak byla někdy tato místnost označována. Vedle různých zbraní si v ní návštěvníci mohli prohlédnout model města od učitele Karla Saluse a rozličná vyobrazení Jana Žižky.

V roce 1922 byla tato muzejní místnost zrušena. Veškeré předměty byly přesunuty do 2. patra Staré radnice. Novou instalaci Žižkovy síně vytvořil muzejní tajemník dr. František Kroupa. Její součástí se stal i opukový znak města z počátku 16. století, který se do této půdní prostory dostal roku 1899. Slavnostní otevření Žižkovy síně se konalo 15. října 1922 v rámci vzpomínkového aktu na husitského vojevůdce.

U příležitosti 500. výročí úmrtí Jana Žižky z Trocnova byl 11. října 1924 otevřen zrekonstruovaný gotický sál a pět nových muzejních síní v přízemí Staré radnice. Jejich uměleckou výmalbu provedl Josef Šimák a instalaci předmětů dr. Kroupa. V prvních třech místnostech se nacházela expozice dějin Tábora a Sezimova Ústí v 15.–17. století, v dalších dvou pak Žižkova síň, již třetí instalace. V ní byla instalována Žižkova výstava trvající do 2. listopadu 1924 kvůli množství předmětů zapůjčených z různých koutů republiky, např. Žižkova hlavička z tábořského znaku byla zapůjčena z Národního muzea. Třetí Žižkovu síň tvořily převážně kopie zbraní z husitských válek a portréty Jana Žižky z různých časových období.

Během 2. světové války muzeum, respektive Stará radnice, sloužilo jako skladiště a veřejnost do něj neměla přístup. Po válce došlo k celkové rekonstrukci objektu, z Žižkovy i Husovy síně byla odstraněna prvorepubliková výmalba jako rušivá. V této podobě obě síně fungovaly až do roku 1960, kdy byla otevřena nová expozice Muzea husitského revolučního hnutí.

Svatošova ulice

Antonín Svatoš působil od roku 1811 na hlavní škole v Táboře, kde se o několik let později stal ředitelem (1822–1850). Právě Svatoš byl jedním z prvních, kdo se zasloužil o obrodu husitské historie v Táboře. Zasloužil se o znovu založení Sezimova Ústí, které mnozí po něm nazývali Svatošov.

Antonín Svatoš byl horlivým stoupencem národního obrození. Ve své době snad první takovýto člověk v Táboře. Svě obrozenecké působení zaměřil hlavně na tábořský kraj. Snažil se ve zdejších lidech probudit národní uvědomění. Poučoval a vysvětloval, jak se věci mají. Věnoval se zejména národní historii, která měla v lidech probudit lásku k vlasti i českému národu. K tomu mu velice dobře posloužila osobnost hejtmána Jana Žižky, kterého popisoval jako bojovníka za právo, nikoliv jako lupiče a vraha, jak ho představovali tehdejší učenci.

Popisoval Žižku, jak ho později vylíčili František Palacký a Václav Vladivoj Tomek ve svých dílech.

Obdiv a úctu k Janu Žižkovi proměnil i v zajímavý suvenýr, tzv. „žičkovky“, hole s vyřezanou Žižkovou hlavičkou. Přemluvil několik tábořských soustružníků, aby vyráběli tyto hole. Nejpovedenější dělal soustružník Vacek. Dále je vyráběli pánové Lövengrün a Pelhřimovský. *„Náš Svatoš jakožto ctitel Žižky z Trocnova, slavné paměti, přiměl zdejší soustružníky k tomu, aby hole s podobiznou téhož chrabrého hrdiny, vítězného vůdce českého národa, zhotovovali - které „žičkovky“ sluly – jichžto posud mnoho tisíc již se vyrobilo a podnes zhotovuje.“*¹⁸

Holečkovy sady

Žižkova bašta – Velká dělostřelecká bašta v parkánové zdi vybíhala ostroúhlým nárožím do předpolí. Na šířku měla 12,3 m a na délku 23 m.¹⁹ Pětiboká Žižkova bašta *„směřuje přímo proti výšinám klokovským, pravou delší svou líc obraceje k výšině na Ptáku, kratší levou k návrší, jež od Klokot ke mlýnu p. Ant. Ctibora (Novákova čp. 387, poznámka autorek) do údolí sbíhá. Dlouhé oba boky jen šikmou střelbou nepřátelskou s těchto návrší mohou zasahovány býti a jsouce takto kryty, slouží k vydatnému zakřídlování zdí, zvláště odsud až k hradu.“*²⁰ V mírových dobách sloužila jako sýpka. Stejně jako Řeznická bašta měla přízemí a dvě patra. Roku 1805 koupil polozbořenou Žižkovu baštu bez střechy a celý svah před ní až ke Kotnovu Vojtěch Guttmanstahl. Z bašty ponechal obvodové zdi a vnitřek přestavěl na dům. Svah opatřil tarasem a vytvořil na něm velkou zahradu, kde vysadil na 1 200 stromů a pěstoval zeleninu. Aby měl lepší přístup do domu a zahrady, získal povolení probourat vnitřní hradební zeď a zřídit vrata (jedná se o místo dnešního vstupu do sadů pod základní školou z Filipovské ulice). Od vdovy Vojtěcha Guttmanstahla Františky dům i se zahradou koupila Aloisie Adámková, manželka magistrátního rady Matěje Adámka. Po nich se zahrada jmenovala Adámkovská (hovorově Adámčice). V domě bydleli úředníci sousedního krajského soudu. Proto si baštu pronajímal soudní erár. Tento nájem převzalo město, když baštu koupilo s úmyslem, že do ní bude rozšířena sousední nemocnice (č. p. 42). Jenže nájem byl nevypověditelný, proto město baštu prodalo eráru 1. února 1885 za 7 000 zl. Kvůli získání místa byl dům prodloužen dozadu o šířku parkánu, takže byl propojen s vnitřní hradbou. Roku 1894 město změnilo Adámkovskou zahradu v sad. V současnosti v Žižkově baště sídlí ZŠ a MŠ Tábor, náměstí Mikuláše z Husi.²¹

¹⁸ Boleslav DOLEJŠEK, *Antonín Svatoš*, pokračování, Tábor, roč. 26, č. 20, 15. 5. 1889, s. 2.

¹⁹ Dobroslava MENCLOVÁ, *České hrady*, II. díl, Praha 1972, s. 231.

²⁰ Karel THIR, *Hradiště hory Tábor jako pevnost*, Tábor 1895, s. 40.

²¹ Husitské muzeum v Táboře, inv. č. Bo 361; Karel THIR, *Staré domy a rodiny tábořské*, Tábor 1920, s. 279; K. THIR, *Hradiště hory Tábor*, s. 39–41; Dobroslava MENCLOVÁ, *Husitské opevnění Tábora. Památce prof. K. Thira*, In *Zprávy památkové péče*, roč. XIII. Č. 3–4, 1953, s. 86; Pavel AUGUSTA – Hana KLÍNKOVÁ, Tábor. *Knihy o městě*, Praha 2001, s. 46–47; Otakar JANKOVEC, *Proměny městského opevnění, Výběrový katalog urbanistických a stavebních proměn historické zóny města Tábora*, Tematická skupina 2.0, Záležitosti stavby, kapitola 2.2, Tábor 1998, s. 247–253. Žižkova bašta má adresu Filipovská 78.

Jezdecká socha Jana Žižky na Žižkově náměstí v Českých Budějovicích

Vznik této konkrétní jezdecké sochy Jana Žižky souvisí s uměleckými soutěžemi na podobu pomníku Jana Žižky na Vítkově, kterou organizoval Spolek pro zbudování pomníku Jana Žižky z Trocnova na vrchu Žižkově. Spolek vypsal první soutěž již roku 1912 a poté ještě další dvě v letech 1925 a 1927. Soutěží ve 20. letech se zúčastnil i sochař Karel Dvořák, žák Josefa Václava Myslbeka a Jana Štursy. Do soutěže v roce 1925 vstoupil po boku Otakara Novotného, který vytvořil architektonickou část pomníku. Dvořákův Žižka představoval symbol síly podpořený vzpřímeným držením těla a hlavně posunkem pravice, která byla vztyčená k hlavě. Dvořák s Novotným odešel ze soutěže se třetím místem. Veřejná soutěž probíhající v letech 1927–1928 měla již konkrétní podobu, jezdecká socha s limitovanými pořizovacími náklady 1,2 mil. Kč. Karel Dvořák se přihlásil do soutěže s modelem „Monumentální bronz“. Porota ocenila jeho dílo druhou cenou a odměnou 15 000 Kč. Porota nevybrala z předložených návrhů vítěze. Další soutěž již Spolek pro zbudování Žižkova pomníku odmítl a vešel v jednání s několika sochaři: Bohumilem Kafkou, Josefem Mařatkou a Ladislavem Šalounem. Spolek nakonec zadal v roce 1931 práci na Žižkově pomníku Bohumilu Kafkovi.

Karel Dvořák ještě poupravil model jezdecké sochy Jana Žižky v průběhu roku 1928, i když nedostal zakázku na Vítkov, nadále na modelu pracoval. Dvořák přistupoval k tvorbě sochy Jana Žižky velmi zodpovědně. Na jejím ztvárnění pracoval téměř 15 let. Měl rozsáhlé znalosti o husitském hejtmanovi, o vojenském i civilním oděvu 15. století i výzbroji té doby. *„Z původních vzorů vycházel při modelaci suknice i krátkého polského kožichu, který Žižka dostal darem, dobový tvar meče, palcát, brnění, kroužková zbroj i přilba visící po pravém boku, podle vzoru z 15. století bylo vytvořeno rovněž sedlo. Vše zpracoval velmi realisticky a s pozoruhodným smyslem pro detail. Pro ztvárnění koně mu posloužil skutečný kůň z hřebčína u jihočeských Netolic.“*²² V roce 1940, během okupace, byl odlit sádrový model Žižkova pomníku, který mohli obdivovat návštěvníci výstavy Monumentální umění v pražském Mánesu v roce 1940 a v roce 1943 na výstavě k padesátinám sochaře Karla Dvořáka.

O umístění jezdecké sochy jednala na přelomu let 1948 a 1949 plánovací komise pro hlavní město Praha. Komise zvolila prostor před Staroměstskou radnicí v zúžené části Staroměstského náměstí zhruba proti Melantrichově ulici. Financování pomníku převzal stát. V roce 1949 provedla umělecká slévárna kovů Karel Bartík v Praze na Žižkově odlití sochy do bronzu za 360 000 Kč. Žulový podstavec pod sochu vytvořil profesor pražské umělecko-průmyslové školy Adolf Benš. Velikost sochy a podstavce byla koncipována pro zvolené místo na Staroměstské náměstí. Socha nakonec před Staroměstskou radnicí umístěna nebyla, na její místo byla umístěna v roce 1950 plastika Sbratření od Karla Pokorného. Zvláštní komise doporučila umístit Žižku na náměstí Jiřího z Poděbrad na Vinohrady. Rozlehlé náměstí bylo však v nepoměru k malému rozměru sochy, takže ani toto místo nakonec neprošlo. Karel Dvořák se bohužel odhalení svého díla nedožil, neboť zemřel 28. února 1950.

O osudu nechtěné sochy nakonec rozhodli vládní ministři. Ministr informací Václav Kopecký daroval Žižku městu Tábor, přestože město již svůj Žižkův pomník mělo. Václav

²² Daniel KOVÁŘ, *Příběhy budějovických pomníků*, České Budějovice 2000, s. 343.

Kopecký zavítal 30. července 1950 do Tábora při cestě na sjezd kulturních pracovníků v Soběslavi a oznámil městu, že dostane darem jezdeckou sochu Jana Žižky. „*Na realizaci monumentu v tomto městě měl přitom dohlédnout státně propagační odbor ministerstva informací a osvěty, zatímco administrativní přípravu a vlastní organizaci prací zajišťovalo výstavní oddělení.*“²³ Odbornou spolupráci poskytli ministerstvem oslovení umělci, architekt Adolf Benš a sochař Josef Wagner, Dvořákův přítel. Po poradě MNV v Táboře a kulturního referátu KNV v Českých Budějovicích byla do Tábora vyslána komise, která měla najít vhodné místo pro pomník. Ministerstvo informací a osvěty navrhovalo, aby Strachovského pomník Jana Žižky věnovalo město Tábor jinému městu s husitskou tradicí a na jeho místo umístili Dvořákův pomník. Táborští tento návrh odmítli, neboť stávající pomník byl již s místem historicky spjat. Předseda MNV v Táboře Ladislav Doležal odjel do Prahy na ministerstvo informací obhájit stanovisko MNV. U ministra Kopeckého dosáhl souhlasu s ponecháním Strachovského pomníku ve městě a za to MNV věnovalo ministerstvu 750 kg bronzu ze zrušeného pomníku Antonína Švehly. Dne 18. října 1950 jednala v Táboře komise složená z Adolfa Benše, Josefa Wagnera, Ing. O. Nováka a referenta J. Tomeše (oba) z ministerstva informací, politických a kulturních činitelů MNV v Táboře. Komise jednala o vhodném umístění Dvořákova pomníku, přestože ministr Kopecký si přál, aby pomník stál před tábořskou radnicí. Architekt Benš s místem před radnicí souhlasil a zdálo se mu jako vhodné, neboť tento prostor přímo vybízel k umístění výrazné sochy. Dvořákova socha měla být orientována k jihu tak, aby po své pravici měla radnici. Na březen 1951 byla plánována zkouška s maketou. Komise musela vyřešit ještě druhou otázku, kam přemístit Strachovského pomník. Komise obešla všechna vytipovaná místa: prostranství proti Bechyňské bráně, náměstí Mikuláše z Husi, náměstí Prokopa Velikého, na komunikaci mezi nádražím a městským jádrem, Tržní náměstí, pod Žižkovou baštou. Jako nejvhodnější místo se jevil prostor pod Žižkovou baštou, kde panovaly vhodné světelné poměry, proporce i historický význam této lokality. Před instalací Žižkova pomníku by však muselo dojít k přemístění Holečkova pomníku z tohoto místa. Ke zkoušce s dřevěnou maketou pravděpodobně nikdy nedošlo, neboť v první polovině roku 1951 věnoval ministr Kopecký pomník Českým Budějovicím. Dle výslovného přání ministra školství Zdeňka Nejedlého byla jezdecká socha Jana Žižky umístěna před budějovickou radnicí, odhalena 6. října 1951 během Dne Československé lidové armády.²⁴

Tržní náměstí

Hostinec u Žižky č. p. 278

- Adresář 1904, hostinská Marie Vojtová
- Adresář 1923, hostinský František Volavka

²³ Tamtéž, s. 346.

²⁴ K Žižkovu pomníku od Karla Dvořáka Daniel KOVÁŘ, *Příběhy budějovických pomníků*, České Budějovice 200, s. 338–355.

Kasárna Jana Žižky

Už od roku 1920 se tábořská samospráva snažila získat vojenskou posádku do města. Jejich práce byla zakončena úspěchem roku 1929 na Jihočeské výstavě spojené s výstavou Československého válečnictví. Následně začaly přípravné a realizační práce dle smlouvy uzavřené mezi městem Tábor a vojenskou správou 25. června 1925. V ní se zastupitelé zavázali k výstavbě kasáren pro 48. pěší pluk „Jugoslavia“ a 303. těžký dělostřelecký pluk. Město na vlastní náklady vykoupilo potřebné pozemky na Pražském Předměstí, provedlo veškeré stavební práce a zařízení objektů (rozpočet stanoven na 16 milionů korun).²⁵

Stavební práce na dělostřeleckých kasárnách, které projektovali Ing. Dr. Theodor Petřík a Ing. Vojtěch Kerhart, se rozběhly na jaře 1931. Značné části zakázek na výstavbě a zařízení objektů se ujaly tábořské firmy. Během I. etapy postavilo Konsorcium stavitelů (Josef Lang, Jan Matějka, František Josef Ješ ad.) dvě budovy mužstva, budovu velitelství a kuchyň, které hned po jejich dokončení obsadila první stálá vojenská posádka. Ve dnech 22. a 23. října 1932 obyvatelé města slavnostně přivítali 305. těžký dělostřelecký pluk, který do Tábora přesídlil z Českých Budějovic. Dle výše uvedené smlouvy se měl Tábor stát posádkovým městem 303. těžkého dělostřeleckého pluku, ale ten byl umístěn do Vysokého Mýta. V průběhu roku 1932 se rozběhly stavební práce na dalších čtyřech etapách, během nichž byl dokončen areál kasáren a postaveny domy pro důstojníky, rotmistry a vojenské gažisty (č. p. 1628–1634) v prostoru někdejšího výstaviště Jihočeské výstavy.²⁶ V roce 1937 podalo posádkové velitelství návrh, aby kasárna 305. dělostřeleckého pluku nesla jméno Jana Žižky, což bylo příslušnými místy schváleno.²⁷

Sbor božích bojovníků

Jana Žižku si můžeme prohlédnout i v interiéru Sboru božích bojovníků ve Farského ulici. Výzdobu chrámové lodi vytvořil akademický sochař Jan Vítězslav Dušek a byla slavnostně odhalena 23. března 1947. S vyobrazením Jana Žižky se setkáme hned v několika provedeních. Největší zobrazení představuje reliéf Jana Žižky z Kalicha po pravici žehnajícího Krista a mistra Jana Husa v obětišti. Jan Žižka, Jan Hus, Petr Chelčický a Jan Amos Komenským jsou představováni jako čeští apoštolové, boží bojovníci, naslouchající zvěsti Ježíše Krista. Popis reliéfu Jana Žižky od J. V. Duška: *„Jan Žižka naslouchá s hlavou skloněnou. Pravá ruka na rukojeti meče znázorňuje zasunutí, aby byla zdůrazněna chvíle míru, než nutnost opět přikáže brániti Slovo boží.“* V chrámové síni najdeme ještě dvě busty: Žižka s tábořským entuziastou (sádra) a Jan Žižka (patinovaná sádra).

Masarykův dům

Dalším místem, kde můžeme spatřit zobrazení Jana Žižky, je Masarykův dům ve Smetanově ulici. V roce 1932 zadala Českobratrská církev evangelická v Táboře sochaři Františku Bílkovi zakázku na vnější výzdobu Masarykova domu. Bílek navrhl dva bronzové reliéfy do výklenků v jihozápadním průčelí domu. Průčelí zdobí reliéf Petra Chelčického

²⁵ Ke stavbě kasáren podrobněji srov. SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1369, karton 335–339, inv. č. 1343, karton 323; Jitka VANDROVCOVÁ – Lenka VANDROVCOVÁ, *Kasárna v Táboře v době první republiky*, In Tábořský archiv 17, Tábor 2016, s. 57–77.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ *Co bude Tábor zajímat*, Tábor, roč. 71, č. 15, 9. 4. 1937, s. 4.

(vlevo) a Jana z Kalicha (vpravo). Na reliéfu Jana Žižky čteme nápis: Jan z Kalicha / v připomínku boje / který nebyl dobojován / F. B. u Lipan J. S. Reliéfy mají impozantní rozměry: výšku 252 cm a šířku 115 cm. Bronzové reliéfy byly odlity a instalovány v roce 1933. Během okupace byly oba reliéfy ukryty u Setunských ve skladu (hotel Slavie).

Pomník „Táborští pikarti“ v Klokotech

Na popud Jana Žižky byly v roce 1421 v Klokotech, dle některých zpráv na faře v Klokotech, upáleni pikarti, radikální husité. František Bílek navrhl reliéf Petra Kániše a Martínka Húsky již v roce 1936, ale k realizaci samotného pomníku došlo až v roce 1996 (bronzový reliéf 57 x 28 cm na kameni). Bílek vytvořil reliéf pikartů opět pro Českobratrskou církev evangelickou, neboť měl být umístěn na jednom z dalších stavebních projektů církve, který však nebyl realizován.

Žižkova ulice – kdy došlo k rozdělení Divadelní ulice, která několik desetiletí (od 1878²⁸) spojovala dnešní Školní a Tržní náměstí, nelze s jistotou říct. Např. na plánu města z roku 1914²⁹ je již uvedena Žižkova ulice, ale na plánu Tábora z roku 1920 je pouze dlouhá Divadelní ulice stejně tak i ve sčítacích operátech z roku 1921. Žižkova ulice se objevuje nepřetržitě až od roku 1925.³⁰

Ústecké Předměstí, názvy ulic a místní názvy

Trocnovská ulice podjíždí dráhu a vyúsťuje do Bydlinského ulic. Názvy ulic na Ústeckém Předměstí byly voleny z období české reformace. Ke schválení názvů prvních pěti ulic (Rokycanova, Štítného, Krále Jiřího, Husova a Trocnovská) došlo 22. května 1925 na zasedání obecního zastupitelstva.³¹

Vítkov-Žižkov – za první republiky prostor mezi dnešní Soběslavskou ulicí a kolejemi.

Střelnice

Nové brány

System Nových bran tvořily tři brány v lomené linii. Vnější, vstupní, brána byla zasazena do mohutného barbakánu a právě na ní se nacházely dva štíty. Na nich v roce 1451 spatřil Eneáš Silvio Piccolomini, později papež Pius II., „*obraz anděla, jak držel kalich, jako by radil lidu, aby přijímal pod způsobou vína, na druhém byl vymalován Žižka, stařec slepý na obě oči.*“

Busta Jana Žižky na Kafe Knihy Jednota, Pražská 158, autor František Josef Heidelberg (1844–1919). Jedná se o dobová rozmnoženinu.

²⁸ SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1246, karton 137, fol. 363 (protokol z mimořádného zasedání obecního zastupitelstva 9. 10. 1878).

²⁹ SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1271, karton 227, fol. 753.

³⁰ SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1271, karton 227, fol. 752.

³¹ SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1307, karton 299, fol. 440–441.

Žižkovo náměstí před Střelnicí – podle protokolu z mimořádného zasedání obecního zastupitelstva 9. října 1878, které se zabývalo pojmenování ulic, byl název Žižkovo náměstí „rezervován“ pro prostor, který měl vzniknout po zbourání Pražské brány a tzv. Gausových domů (domů „ku bráně této směrem k střelnici přistavěné“).³² I když byla zbourána pouze Pražská brána (1884), Žižkovo náměstí před Střelnicí stejně vzniklo. V květnu 1925 byl název Žižkovo náměstí přenesen na stávající náměstí Republiky a tento skromný prostor označen jednoduše „U Střelnice“, protože neodrážel velikost jednoho ze zakladatelů husitského Tábora. Kdy toto označení zmizelo, nevíme. Na plánu Tábora z 50. let ještě figuruje, ale v adresáři z roku 1964 již není.³³

Tzv. Gausovy domy povstaly na počátku dějin husitského Tábora mezi Pražskou branou a válcovou baštou č. 3. Je zajímavé, že v prostoru kolem hradeb nesměl stát žádný dům, který by mohl bránit obráncům při obléhání města. Postupně se součástí tzv. Gausových domů stala i hradební zeď s baštou. Tvořily je původně dva domy, č. p. 235 „přilepený“ k bráně a 236, jehož součástí byla bašta. Poslední, nejmladší č. p. 237, tvořilo hospodářské zázemí (maštal, stáje) sousedního č. p. 236, ale roku 1865 zde povstal patrový dům.³⁴

Všechny tři domy se postupně dostaly do majetku města, které ve třicátých letech 20. století obnovilo projekt jejich bourání a vytvoření volného prostoru mezi divadlem a Střelnicí. Uprostřed parkové úpravy měla být zachována válcová bašta č. 3 a část hradební zdi. Kvůli stanovisku Státního památkového úřadu, ale z projektu sešlo. Zastavením tohoto místa „*bude zachováno půdorysné zastavení města Tábora, které je dle posudku odborníků v Československu můstkem a které musí býti jako velká památka chráněno. Rovněž nutno uvést, že zachovalá stará bašta nemůže zůstatí obnažena – ale že musí býti vhodně do nové stavby včleněna – což se dle přijatého projektu stane.*“³⁵

Demolice tzv. Gausových domů proběhla v létě 1938 jako nouzová práce na základě stavebního povolení z 1. července 1938.³⁶ Zůstala stát pouze válcová bašta z období přemyslovského Hradiště. Ofertní řízení na novostavbu Gausových domů vyhrál Josef Lang s nejnižším podáním 255 320 K. Nový objekt, do jehož hmoty musela být zasazena válcová bašta, projektoval pod dozorem Státního památkového úřadu Ing. Jindřich Binar z Prahy, který projektoval i táborské krematorium. Novostavba nesoucí č. p. 235 a 236 byla dokončena 1. prosince 1939, respektive jí bylo uděleno právo k obývání (užívání).³⁷

³² SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1246, karton 137, fol. 363; Otakar JANKOVEC, *Základní informace o historické zóně. Výběrový katalog urbanistických a stavebních proměn historické zóny města Tábora*, Tábor 1998, s. 64.

³³ Husitské muzeum v Táboře, inv. č. PPVK 97, *Seznam ulic, náměstí a č. p. v Táboře*, Tábor 1964.

³⁴ SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1212, kt. 69, Fol. 434–438, inv. č. 1212, karton 71, fol. 165; Karel Thir, *Staré domy a rodiny táborské*, II. díl, Tábor 1920, s. 562; O. JANKOVEC, *Proměny městského opevnění*, s. 95, 97.

³⁵ SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1343, kt. 324, rok 1938, fol. 51–53.

³⁶ O. Jankovec, *Proměny městského opevnění*, s. 99.

³⁷ SOKA Tábor, AM Tábor, inv. č. 1334, karton 318, fol. 65–69, inv. č. 1343, kt. 324, rok 1938, fol. 51–53; *Co bude Tábor zajímat*, Tábor, r. 72, č. 30, 15. 7. 1938, s. 6; V knize Šumná města je uvedeno, že Lang spolupracoval na přestavbě Gausových domů s funkcionalistickým architektem Evženem Linhartem. Radovan LUPIS – David VÁVRA, *Šumná města*, 3. kniha, Brno 2008, s. 453; O. JANKOVEC, *Proměny městského opevnění*, s. 99.

